

PELITANIEUWS

jaargang 25 nr. 3 december 2018 abonnement € 17,50 per jaar / losse nummers € 3,50



GELUKKIG NIEUWJAAR
SELAMAT TAHUN BARU

UITGAVE

Stichting Pelita®
Nienoord 13
1112 XE Diemen
Telefoon 088-3305111
www.pelita.nl
redactie@pelita.nl

OPLAGE

4500

Pelita Nieuws verschijnt 6 x per jaar.
Abonnement € 17,50 per jaar;
opzegtermijn één maand voor begin
nieuwe jaargang, uiterlijk 1 juli
Losse nummers € 3,50
IBAN NL05INGB0000515000

REDACTIE

Anita Bontekoe
Letty Bonfrère Breuring

EINDREDACTIE

Hans van der Hoeven

ONTWERP/OPMAAK

argante argante, amsterdam

ADVERTENTIE VERKOOP

Stichting Pelita
Telefoon 088-3305111
www.pelita.nl
redactie@pelita.nl

DRUK

Zwaan Printmedia, Wormerveer

ISSN

1835-7835

© copyright

Stichting Pelita®, Diemen



04 / MET IMMERZEEL
OP ONDERZOEK

05 / INDIË IN NEDERLAND (5)

06 / SOMETIMES THE TWAIN
SHALL MEET (1)

07 / INTERNERING IN
EN EVACUATIE UIT DE
REPUBLIKEINSE KAMPEN (5)

08 / WIETEKE'S WERELD

09 / KAART VAN HET INDISCH VERZET

10 / OOST & WEST (10)

11 / BEKEKEN DOOR HABIB

12 / BOEKENHOEK

13 / INDISCHE BUURTEN
IN NEDERLAND (23)

15 / HALIN-VEILING
VOOR HET GOEDE DOEL (41)

15 / UIT HET OOG

16 / GOUDEN KOPPELS

17 / BRONBEEK IN BEELD

17 / INDISCHE EETTAFELS

18 / SELAMAT DATANG
PELITA MASOEK SADJA®S

19 / PELITANIEUWS
PRIJSPUZZEL (59)

Overname van artikelen slechts met
toestemming van de redactie en bron-
vermelding.

ILLUSTRATIE OMSLAG:
'Old Blue' Michelle Jackson
Raw edge fused with tulle overlay.
Machine quilted.
www.quiltfashions.com

REDACTIONEEL



'Oh, laat mij dansen...'
is op 13 maart te zien in
Het Klokhuis Den Haag, meld
u aan bij a.ruff@pelita.nl

Het is december 2018, nog een paar dagen en de start van het nieuwe jaar is een feit. Daar is geen ontkomen aan! Wij wensen u natuurlijk, naast alle goeds voor het komend jaar, bovenal een gelukkig en gezond 2019. Met onze voorpagina hebben we u die wens, net als in voorgaande jaren, willen overbrengen. Komend jaar zal, als beloofd, Wim Visser met zijn werk onze cover sieren, maar voor de laatste aflevering van dit jaar hebben we de Amerikaanse kunstenaar Michelle Jackson uit New Mexico bereid gevonden iets van haar unieke werk te laten zien. Zij maakt onder andere heel indrukwekkende quilts, waarvan het hier afgebeelde exemplaar een sprekend voorbeeld is. U vindt veel meer werk van haar op haar website www.quiltfashions.com We raden u een bezoek aan haar website aan dan kunt u met eigen ogen zien wat we bedoelen, over textiele werkvormen gesproken! Over dit werk, getiteld Old Blue, dat kan geen toeval zijn, zegt ze zelf "Abandoned structures like this old truck seem to take on a life of their own as they decay and age in the New Mexico sun" In die zin schuilt eigenlijk in symbolische zin een zekere gelijkenis met wat de eerste generatie Indische Nederlanders en Molukkers hier in Nederland mee moesten maken. Alles achterlatend moest hier een leven opnieuw begonnen worden, al moest dat in hun geval gebeuren in de waterige zon van Nederland, maar uiteindelijk heeft het voor velen toch tot een zin- en waardevol bestaan geleid. Iets waarop u met trots kunt terugkijken.

Dat brengt ons op het volgende, op een heel andere kunstvorm en wel die van het acteren. Graag brengen wij u in dit verband het werk van Harriet Bergsma en Marion Geverdinck onder de aandacht. In de voorstelling 'Oh, laat mij dansen ...' schetsen zij het beeld van de vrouw en moeder vanuit het gezichtspunt van de volwassen dochter. In dit verhalend theaterstuk wisselen monologen, gedichten en scènes elkaar af, waarbij de tweede acteur ondersteunende rollen speelt. Het onderwerp van dit stuk handelt over heden en verleden, nu het bijna 75 jaar geleden is, dat de 2e wereldoorlog eindigde en 70 jaar na het einde van onze permanente aanwezigheid in het voormalig Nederlands-Indië. De eerste generatie, de generatie van onze ouders, is voor een belangrijk deel niet meer in leven. Harriet en Marion achten de tijd meer dan rijp om de gevolgen onder ogen te zien van die kolonisatie en vooral van het ruwe einde daarvan, de trauma's die de Japanse bezetting opleverde, de Bersiaptijd en de (r)emigratie naar Nederland. Het grote succes van 'De tolk van Java' van Alfred Birney heeft naar het idee van beiden te maken met de openheid waarmee men in Nederland daar nu, na zoveel jaar, mee omgaat. Geïntrigeerd door de geschiedkundig-psychologische vraag stellen zij zich de vraag: hoe is het mogelijk dat iemand geworden is wie hij is? En in hoeverre is de tweede of de derde generatie opnieuw 'oorlogsslachtoffer'? In het theaterstuk wordt de voor de hand liggende conclusie getrokken, dat gedrag voor een groot deel gestuurd wordt vanuit opvoedings- en ervaringsachtergrond, waarbij emoties, conflicten en relativering een grote rol spelen. Hierbij weten zij op toch verrassende wijze te raken aan de scherpe kanten van het Indisch- en oorlogsverleden en de gevolgen daarvan. Marion Geverdinck en Harriët Bergsma ontmoetten elkaar in 1994 voor het eerst. Dat bleek het begin van een langdurige samenwerking. Toeval wilde, dat ze dezelfde opleiding genoten en al langer met de gedachte speelden een theaterstuk te maken en te spelen. Beiden zijn ze kinderen uit een Indisch gezin van wie één van de ouders in het Jappenkamp zat. Na afronding van de Hogeschool voor de Kunsten richtten zij samen Stichting OerSprong op met als doel het Indische, het theatrale en het therapeutische bij elkaar te brengen en zo een combinatie te scheppen ter 'lering ende vermaeck'.



Comité van aanbeveling:

Marion Bloem
Adriaan van Dis
Wieteke van Dort
Boudewijn de Groot
Ernst Jansz
Yvonne Keuls
Frans Leidelmeijer
Liesbeth List
Willem Nijholt
Winnie Sorgdrager
Rocky Tuhuteru
Hans Wijers

MET IMMERZEEL OP ONDERZOEK



Bert Immerzeel was sinds jaar en dag verbonden aan zowel de Pensioen- en Uitkeringsraad als Stichting Pelita. Hij heeft zich in zijn werk over een lange periode intensief gericht op de verificatie van gebeurtenissen tijdens WO II in Nederlands-Indië en aansluitend de Bersiapperiode. Het leverde indrukwekkende historische verslagen op. Een aantal van zijn vaststellingen willen wij u niet onthouden.

'ZOIETS DEED JE GEWOON'

Dit jaar was het jaar van het verzet, een jaar waarin met name het verzet in Nederlands-Indië of het Indische verzet extra aandacht heeft gekregen. Op meerdere plaatsen werden tentoonstellingen georganiseerd, op meerdere symposia werden lezingen gehouden. Terugblikkend op driekwart eeuw verzetsbeleving, vraag ik me nog steeds af wat dat verzet nu precies inhield.

Mijn ouders kregen in 2000 de Yad Vashem-medaille van de 'rechtvaardigen onder de volkeren', een onderscheiding van de staat Israël voor degenen die tijdens de Holocaust vervolgd Joden hebben gered. Mijn vader postuum, mijn moeder bij leven. Ik moet toegeven, we hadden ook familieleden die andere waarden verkondigden en misschien had ik dit stukje wel niet geschreven als mijn ouders tot die groep hadden behoord. Misschien heb ik wel geluk gehad... Afijn, mijn moeder had ook burens, vrienden, leeftijdsgenoten, die het allemaal gedoe vonden, zo'n medaille: "Zoiets dééd je gewoon."

Regelingen

Laten we hopen, dat de vele aandacht die dit jaar aan het verzet in Indië werd geschonken, ook iets van de diepere motieven van onze interesse aan het daglicht heeft gebracht. Hoe lastig dit is, toont de geschiedenis van de onderscheidingen zélf: De eerste onderscheidingen werden door het Geallieerde gezag in januari 1946 uitgereikt aan "personen die zich tijdens de Japanse bezetting in of buiten de kampen bijzonder verdienstelijk hadden gemaakt." De onderscheiding bestond uit een oorkonde en een Japans zwaard. Waarschijnlijk werden deze oorkonden en zwaarden alleen uitgereikt in de regio.

Bandoeng

In 1948 werd door Koningin Juliana de Verzetsster Oost-Azië ingesteld: een onderscheiding om degenen te eren die zich "door geest-



- ① Uitreiking VHK op 3 november 1983 door Z.K.H. Prins Bernard aan groep uit Indisch Verzet.
- ② Mevrouw Immerzeel-Krul t.t.v. de uitreiking.
- ③ Verzetsherdenkingskruis.
- ④ Verzetsster Oost-Azië.

kracht, karaktervastheid of gemeenschapszin op bijzondere wijze verdienstelijk hebben gemaakt voor door krijgsgevangenschap, internering of anderszins in de macht van de vijand geraakte Nederlanders of Nederlandse onderdanen, dan wel in het verzet tegen de vijand". Het was een ruime omschrijving. Helaas weten we weinig meer dan dat deze onderscheiding slechts werd toegekend op voordracht van derden. Mogelijk werd de ster enkele honderden keren toegekend, vooral aan personen die hulp hadden geboden aan de geïnterneerden. Vervolgens trad een periode van rust in. De Nederlandse verzetsdeelnemers konden een aanvraag indienen voor een buitengewoon pensioen, de Indische groep werd vergeten dan wel doodgezwegen. In 1980 werd het zwijgen doorbroken met de instelling van het verzetsherdenkingskruis (VHK), waarbij, in afwijking van de verzetsster Oost-Azië, door de deelnemers zélf een aanvraag kon worden ingediend. In vergelijking met de situatie in Nederland werden de criteria aangepast. Een comité mocht oordelen of betrokkene "aan als verzet tegen de vijand aan te merken handelingen heeft deelgenomen." Ruimer dan dit kon eigenlijk niet. Er was haast geboden bij het verwerken van alle aanvragen. Het comité, ondersteund door ervaringsdeskundigen (o.a. F.J.M. Berting en J.J.P. Leedekerken uit Soerabaja, W. Wijting uit Bandoeng, N. Tanasale uit Batavia) werd het hele land rondgebeld en werden huisbezoeken afgelegd. Het verhaal ging, dat als Nono Tanasale bij een Molukker op bezoek ging, dat hij dan een kris meenam, deze op tafel legde, en recht op de man afvroeg waarom deze dacht een VHK te verdienen. De aanpak werkte wonderwel. Slechts in een enkel geval werd achteraf geconstateerd dat een verkeerde beslissing was genomen. De regeling werd in 1984 gesloten. In het gedenboek van het VHK werd een namenlijst opgenomen van de personen die het VHK mochten ontvangen. Hierbij werd echter geen aparte lijst gemaakt van verzetsdeelnemers uit Indië. We weten dan ook niet hoeveel dat er zijn geweest. Echter ook hier moeten we denken aan enkele honderden.

Buitengewoon pensioen

In 1986, tenslotte, werd de *Wet buitengewoon pensioen Indisch verzet (Wiv)* van kracht. Voor de verkrijging van een pensioen moest sprake zijn van gepleegd verzet, en daarmee verband houdend blijvend letsel. Onder verzet werd verstaan: "activiteiten welke na de capitulatie van het Koninklijk Nederlandsch-Indisch Leger, ►

anders dan in militair verband, werden verricht met het oogmerk door daad of houding afbreuk te doen aan de militaire of ideologische doeleinden van de bezetter zonder dat daarbij persoonlijk gewin of andere persoonlijke motieven een rol speelden en welke een zekere mate van duurzaamheid of intensiteit inhielden en waaraan voor betrokkene een duidelijk risico verbonden was." Het was een zeer scherpe formulering. Natuurlijk: het ging hier voor het eerst niet alleen om een onderscheiding, er was ook geld mee gemoeid. Voor de uitvoering werd Stichting Pelita ingeschakeld en werd een apart bureau opgericht; de toekenning was in handen van een comité van ervaringsdeskundigen en de buitengewone pensioenraad. De toepassing van deze regeling, die uiteindelijk zo'n 400 betaalingen heeft opgeleverd, had vooral juridische haken en ogen. De

Algemene wet bestuursrecht (1992) heeft daar ook zeker toe bijgedragen. Aanvragers namen vaak geen genoegen met een afwijzing, en procedeerden tot het bittere eind.

Weten we nu wat verzet inhoudt? Niet dus. Dat hangt vooral af van de invulling die we in de loop der jaren aan het begrip 'verzet' hebben gegeven. Misschien moeten we het ook maar in het midden laten. Vond de Jap dat je moest buigen en je deed dat niet, dan kreeg je klappen. Als je terugvloog, pleegde je verzet. Toch? Zo iets dééd je gewoon.

Mocht u willen reageren op dit artikel, stuur dan een e-mail naar: bert.immerzeel@gmail.com

INDIË IN NEDERLAND

5

Leeft Indië nog? En waar vindt men Indië dan in Nederland? In deze serie gaat Monnique Haak op zoek naar activiteiten en publicaties in Nederland waar geïnteresseerden Indië kunnen tegenkomen. Dit keer vertelt Daan Goppel over Jakarta. Hij woonde een jaar in Jakarta en schreef hierover het boek *Knalpot*. Daarnaast heeft Goppel zijn eigen becak in Amsterdam waarin hij als gids mensen rondleidt.

Allereerst complimenten, ik zag een filmpje op je website staan en je spreekt goed Indonesisch. "Ja, dat was wel een avontuur. Ik wilde de stad Jakarta graag leren kennen en ook echt met de mensen praten. Daarom heb ik in Jakarta eerst een studie Indonesische taal gevolgd. De taal leren is heel belangrijk."

Waarom wilde je Indonesisch leren? Liggen je roots daar misschien? "Nee hoor, ik heb geen Indonesische roots, voor zover ik weet. Ik vind geschiedenis heel interessant. En taal ook. De combinatie geschiedenis en avontuur, dat boeit mij heel erg. Dan kom je op plekken die je volkomen vreemd zijn. Ik wilde graag naar Indonesië toe, omdat het verweven is met de Nederlandse cultuur. In het jaar 2008 ging ik voor het eerst naar Indonesië. Sindsdien ben ik er in totaal vijf keer geweest."

*Je woonde een jaar in Jakarta. In je boek *Knalpot* kunnen we lezen dat je in Jakarta heel wat mensen hebt leren kennen. Wat was voor jou het meest verrassend?* "Het meest verrassend was voor mij de onzekerheid van het bestaan. Er bestaat in Jakarta een heel grote groep armen en een heel kleine groep rijken. Je kunt snel omhoog klimmen, maar ook snel weer dalen. Daarbij

is trouwen om het geld niet zo vreemd in Jakarta. Ook dat verbaasde mij."

Herkende je in Jakarta nog sporen uit de Nederlandse tijd? "Ja, natuurlijk. De geschiedenis van de Nederlandse koloniale tijd zit in Jakarta in de gebouwen in bijvoorbeeld de wijk Menteng die door Nederlanders is gebouwd. Ook in de taal zitten nog veel Nederlandse woorden, zoals ik ook in mijn boek beschrijf. Ik verwachtte dat ik als Nederlander in Jakarta niet zou worden geaccepteerd, maar ik werd juist overall met open armen ontvangen. Ik merkte dat er maar weinig sprake is van een collectieve herinnering van Indonesiërs wanneer het over Nederland en haar verleden gaat."

Wat weten de Indonesiërs zelf nog van die Nederlandse tijd van vroeger? "De Indonesiërs weten er nog weinig van. Ik merkte wel dat de collectieve herinnering een beetje in opkomst is. Mensen worden dan geattendeerd op de hoeveelheid oude gebouwen die er nog staan. Ik herinner mij een keer een festival over dit onderwerp. Maar dan gaat het voornamelijk over de grappige, leuke kant van Nederland en het Westen, die kant is wel hip."

In je boek lezen we een verhaal over twee zussen die nog een klein beetje Nederlands spreken. "De dames, de tantes ja. Dat is wel interessant natuurlijk. Vanaf het begin van de twintigste eeuw waren er ook Indonesische mensen die een Nederlandse scholing kregen. De vader van deze dames, de tantes, was een Javaan. Hij kreeg vroeger ook Nederlandse scholing. De tantes spraken thuis nog Nederlands. Voor hen was het geen keuze. Maar ik heb niet het idee, dat er nu nog mensen zijn die Nederlands



spreken als statusverhogend kenmerk. De meeste Nederlandse elementen van de Javanen zaten bij de Indo's. Deze Indo's zijn na de onafhankelijkheid bijna allemaal naar Nederland vertrokken. Er wordt wel steeds meer Engels gesproken in Jakarta. Ik hoorde zelfs mensen uit Indonesië die onderling Engels met elkaar spraken. De Engelse taal is daar het equivalent van een hogere opleiding. Ze spiegelen zich in Indonesië veel aan omringende landen zoals Singapore en Maleisië."

Op je website lees ik over je eigen becak. Je hebt een becak vanuit Yogyakarta naar Amsterdam laten overkomen. Vertel. "Vanaf die eerste keer in Indonesië, in 2008, was ik meteen verliefd op de becak. Een fantastisch vervoermiddel. Het is geruisloos, je hoort geen motor. En je zit voorop, dus je hebt het meest wijde uitzicht dat er is. Het is breedbeeld tv kijken naar de stad, ▶

maar dan in het verkeer. In Java ben ik op zoek gegaan naar de ideale becak voor in Nederland. Ik wilde bijvoorbeeld wel een wat bredere zitting voor de Nederlandse mensen, want die zijn wel iets groter dan de Indonesiërs. Het lukte mij niet om zo iets te vinden. In Indonesië is de markt van becaks al verzadigd. Er zijn al genoeg becaks. Er worden niet zo snel nieuwe modellen gemaakt. Ik wilde daarom eerst een standaard becak uit Yogja groter laten maken. Ik had er al een tekening voor klaarliggen. Toen ontmoette ik via via twee ambachtsjongens uit Yogja. Zij hebben helemaal handmatig de becak voor mij gemaakt. Nu heb ik mijn eigen becak in Amsterdam. Ik rijd erop als gids. Dat doe ik één keer in de maand, soms eens in de twee maanden. Het is trouwens veel zwaarder werk dan je denkt, zo'n becak rijden. Ik zit er nu over

te denken om er een elektrische motor in te laten maken."

Je geeft als gids op de becak een historische rondleiding door Amsterdam. Wie gaan er mee? "Voor een deel zijn dat Nederlanders, vaak met een Indische achtergrond. De andere groep zijn Indonesische mensen."

Tijdens deze rondleiding wijs je plekken aan in Amsterdam die te maken hebben met de Nederlands – Indische geschiedenis van 350 jaar. Waarom geef je deze historische rondleiding? "Die geschiedenis vind ik heel interessant. De band met Nederland 'overzee' heb ik steeds beter leren kennen. Met mijn rondleiding sla ik, denk ik, een leuke brug tussen Nederland en Indonesië. De Nederlandse en Indonesische mensen in mijn becak krijgen allemaal precies

dezelfde rondleiding en precies hetzelfde verhaal te horen."

Wat merk je tijdens deze rondleidingen: Leeft Indië nog? "Moeilijke vraag. Eigenlijk niet, denk ik. In Indonesië leeft het niet meer. In Nederland leeft het alleen nog in het geheugen van mensen. Denk ik."

Tot slot: Je bent alweer een tijdje terug in Nederland. Wil je niet liever in Jakarta wonen? "Dat heeft niet mijn voorkeur. Het is minder gezond dan hier. Je bent in Jakarta wel een beetje een gevangene van de airco en het verkeer. Ik heb in dat jaar in Jakarta heel goedkoop geleefd en gewoond. Je kunt wel gezonder wonen daar, maar dat heb ik niet meegemaakt. Trouwens, Jakarta verandert snel. Maar die heerlijke chaos, die is er nog steeds. Dat is Indonesië."

SOMETIMES THE TWAIN SHALL MEET

1

De titel van dit verhaal in twee delen van Ed Vermeulen is geïnspireerd op de woorden *East is East, West is West and never the twain shall meet* van de Britse auteur Rudyard Kipling (1865-1936), schrijver van ondermeer *Jungleboek*. Een verhaal waarin 'de contouren van mijn jeugd' (1) duidelijk zichtbaar zijn en ook de 'toevalligheden in het leven' (2) een grote rol spelen

BAARN, SPOORSTRAAT 2

Sinds 18 januari 1944, een week na mijn tweede verjaardag, woonden mijn moeder en ik na ons vertrek uit Den Helder in een grote, rond 1880 gebouwde, villa aan de Spoorstraat 2 in Baarn. Wij bewoonden het rechter gedeelte van deze nog steeds prachtige villa. Via de monumentale voordeur kwam je in een lange marmeren gang en via een al even mooie achterdeur in een grote en uiterst avontuurlijke tuin. Op zolder bevond zich een heuse badkamer voorzien van een gigantisch ligbad op pootjes. Ook was er een 'meidenkamer', waar in vroeger tijden de inwonende dienstbode verbleef. Naast de keuken bevond zich een speciale ingang voor leveranciers. Deze ingang was te bereiken via een pad, rechts naast de villa. Achter de keukendeur aan de gangkant was en is nog steeds een deur die toegang geeft tot een grote en een beetje muf ruike kelder. Waarom ik u dit vertel: gezien door mijn kinderogen was de villa een soort paleis. In het linker gedeelte woonde de heer Hendrik P. Ritzema (1890-1964) met zijn dochter en twee zoons. Zijn echtgenote was in 1941 overleden. De familie Ritzema had zich in 1933 komend vanuit Semarang in Baarn gevestigd. Ritzema hield kantoor aan huis: hij was accountant en belastingconsulent.

OORLOGSHERINNERINGEN: DE ONDERDUIKER

Eén van de zoons van de heer Ritzema hield zich op zolder verborgen. Hij had zich aan de 'Arbeitseinsatz' onttrokken en was vervolgens



- ① Villa Spoorstraat 2, Baarn.
- ② Eddy en Tasso.
- ③ Kota Baroe.
- ④ Martje en haar vader, Palembang 1946/47.
- ⑤ Martje Edith, 1947.

ondergedoken. Zijn naam: Ibeling. Hij was in 1923 in Weltevreden geboren, een feit waarvan ik toen uiteraard geen weet had. Dat hij in 1977 in zijn geboorteland Indonesië, tijdens een vakantie, in Yogyakarta zou overlijden, lag toen nog in de toekomst verborgen. Mijn moeder had mij aangeleerd hem 'oom Klaas' te noemen. Dit om problemen bij een eventuele huiszoeking door de Duitsers te voorkomen. Mijn bescheiden bijdrage aan het verzet. Als je me in die jaren vroeg hoe ik heette en waar ik woonde, antwoordde ik stevast met 'eddymeulenpottatee', waarbij 'pottatee' uiteraard stond voor Spoorstraat 2. Mijn gebrabbel werd door menigeen uitgelegd als zou ik uit een zeer voorname familie komen. Ook toen al gold: niets is wat het lijkt! Kort na het einde van de oorlog werden in het linker gedeelte van 'ons' huis gemeentelijke kantoren, waaronder *Volksherstel*, ondergebracht.

Een naar later zou blijken belangrijk detail in de door mij uitgezochte familiegeschiedenis. In 1947-48 bezocht ik de Prinses Amalia-kleuterschool. Hier leerde ik klokkijken en mijn schoenveters strikken. Een enkele nog steeds bestaande vriendschap dateert uit deze tijd. Geïnspireerd door de verhalen van mijn zeevarende opa's en ooms droomde ik van een toekomst als zeeman en reizen naar Indië. In de lange hete zomer van 1947 gingen mijn moeder en ik voor langere tijd naar Scheveningen en verbleven in het huis van vrienden.

KOTA BAROE

In hetzelfde jaar 1947 vertrok, aan de andere kant van de wereld, op 2 april een groot schip met 751 evacués vanuit Tandjong Priok, Nederlands-Indië, naar Nederland. De naam van het schip 'Kota Baroe', dat 'Nieuwe Stad' betekent, maar dat wist ik toen nog niet. Onder de passagiers bevond zich een klein Indisch meisje van ruim zeven en een half jaar. Dit meisje, Martje Edith van der Wal, in 1939 in Magelang geboren, was door haar vader, Douwe van der Wal, sergeant-majoor instructeur KNIL, XIe Bataljon Infanterie

Gadja Merah, later opgegaan in de Y-Brigade, op de boot naar Nederland gezet. Oorspronkelijk was de bedoeling, dat zij samen zouden reizen en, dat Douwe met bestemming 'recuperatieverlof' zijn dochttertje bij zijn ouders in Huizum, nu Leeuwarden, zou brengen. Dit speciale verlof was hem toegekend na een krijgsgevangenschap van ruim drie en een half jaar in Siam (Thailand). Hier had hij aan de beruchte Birma-Siam spoorlijn dwangarbeid moeten verrichten. In de aanloop naar de eerste politioele actie werd zijn verlof echter ingetrokken. Martje ging, na een kort verblijf in een kindertehuis van het Rode Kruis in de wijk Tjideng in Batavia, als passagier no. 644 aan boord van de Kota Baroe op weg naar de voor haar onbekende opa en oma in Nederland. Op 28 april, na een reis van zesentwintig dagen, kwam de Kota Baroe in Rotterdam aan. Na ontscheping vertrok Martje met de bus naar Friesland waar zij liefdevol werd opgenomen in het gezin van haar pake en beppe. Kerstmis 1961, tijdens een feestje bij gezamenlijke vrienden, zouden de levenspaden van Martje en mijzelf, zich kruisen: in 1947 nog duidelijk toekomstmuziek!

INTERNERING IN EN EVACUATIE UIT DE REPUBLIKEINSE KAMPEN

5

Tijdens haar onderzoek naar de Republikeinse kampen heeft Mary van Delden van gegevens uit interviews, enquêtes, boeken en archieven – ondanks soms tegengestelde en mogelijk foutieve informatie of gebrek aan gegevens – een reconstructie gemaakt van de interneringen en de evacuatie in de achttien residenties van Java. Dit onderzoek is niet gepubliceerd. Voor Pelita Nieuws beschrijft zij de gebeurtenissen die voor sommige residenties – gezien de plaatsruimte – sterk zijn ingekort.

De residentie Batavia, deel 2

De 36 achtergebleven vrouwen en kinderen in het Indische huis in Tjikampek werden op 23 november naar een onbekend onderkomen, Pasir Telagasari vervoerd. Zij keerden na vier dagen op 27 november terug naar het Indische huis in Tjikampek. Volgens één verslag gingen deze vrouwen de volgende dag eveneens naar de veldkazerne in Poerwakarta. Volgens een ander sloegen zij dit kamp over en ontmoetten zij de mannen van de treingroep weer in Bendoel, een plaatsje tussen Plered en Poerwakarta, waar de hele groep uit de veldpolitiekazerne (inclusief de 17 mannen) op 30 november of 1 of 2 december lopend naar toe verhuisde. Het onderkomen in Bendoel was huize Diana in de kampong Tjidantoeng. Dit kamp stond

ook bekend als het landhuis Soepardan, genoemd naar de eigenaar. Totaal waren er 147 personen en het ontbrak hen aan alle sanitaire voorzieningen. Ze werden overigens niet slecht behandeld en kregen enige medische verzorging.

Twee Indonesische officieren deden hun best voor de mensen en zeiden zelfs: 'We wenschen samenwerking met de Hollanders', een gevaarlijke uitspraak voor Indonesiërs in die dagen. Op 4 februari kwam een officier van de TRI (Indonesische leger) met een lijst van 11 namen van Nederlandse gevangenen die aan de Nederlandse autoriteiten in Batavia zouden worden overgedragen. Het ging om 11 Nederlandse RAPWI-officieren die tussen 15 en 17 oktober bij Tjiandjoer vermoord waren – wat blijkbaar nog niet bekend was – en waar de TRI onderzoek naar deed.

Met veel praten lukte het om 27 personen (een Ambonees bleef achter) op de lijst te plaatsen. Die avond gingen ze naar het ziekenhuis van Poerwakarta waar men een goede maaltijd kreeg en kleding: een zwart katoenen broekje en een hemd zonder mouwen (TRI-uniform). Op 5 februari werden de gevangenen in een apart geblindeerde wagon onder geleide van



- ① De RAF transporteerde in 1946 evacués per Dakota van Solo naar Batavia en Semarang. (collectie Mangundihardjo)
- ② De Popda-commandanten Soedibijo (L) en Abdoelkadir, beiden generaal-majoor, Solo 1946. (collectie Mangundihardjo)

Indonesische militaire politie met de trein naar Batavia gebracht. Ze verkeerden in een slechte gezondheidstoestand als gevolg van het geringe voedsel en de slechte huisvesting gedurende vier maanden. De vrouwen werden voorlopig ondergebracht in het hospitaal in het Volksraadgebouw en de mannen in het hospitaal van het Xe Bataljon. Vervolgens wekt een drietal berichten enige verwarring. Het dagblad *De Nieuws-gier* van 6 mei 1946 meldt, dat op 5 mei een groep van 125 personen uit Poerwakarta – waaronder enigen uit Soebang – onder TRI-begeleiding naar Batavia evacueerde. De evacués vertelden, dat zij aanvankelijk in familieverband, onder bescherming van de BKR, naar de gevangenis waren

gebracht om een week later te verhuizen naar de veldpolitiekazerne. Uit een tweede bericht blijkt echter, dat, na een maand onderdak in de gevangenis, de geïnterneerden voor twee of drie maanden verhuisden naar een politiekazerne in de stad en vervolgens tot hun evacuatie in het landhuis Soepardan (huize Diana in de kampong Tjidantoeng bij Bendoel) verbleven. Het derde bericht geeft aan dat geïnterneerden in de gevangenis in november vertrokken naar Tjipaisan, een kampong in het westen van Poerwakarta waar 130 mannen en vrouwen zouden zitten. In december werd deze groep overgebracht naar Tjidantoeng bij Plered. Dat moet eveneens huize Diana zijn geweest. Vergelijkend zou men kunnen opmerken, dat mogelijk de gevangenis een maand na internering (medio november) is ontruimd en, dat de geïnterneerden verdeeld werden over de veldpolitiekazerne en de kampong Tjipaisan. In de veldpolitiekazerne zaten vanaf 15 november de 17 mannen uit de trein en het honderdtal Europeanen, Ambonezen en Menadonezen. Hierbij kwam in november mogelijk een groep uit de gevangenis van Poerwakarta die daar twee tot drie maanden zou verblijven: langer dan de 17 mannen die al ongeveer 2 december naar Bendoel vertrokken. Of deze groep in Bendoel terecht kwam

is niet bekend, maar lijkt wel logisch. De groep uit Tjipaisan arriveerde in december in Bendoel en de 36 vrouwen uit het Indische huis in Tjikampek zaten er al sinds 28 november, of kwamen later op een onbekend tijdstip. Het blijft echter gissen, hetgeen niet wegneemt, dat bovenstaande gegevens een beeld geven van het voortdurend verplaatsen van de geïnterneerden in deze regio. Wel is zeker dat vanuit Bendoel de treingroep op 5 februari 1946 evacueerde en de rest van de inwoners (volgens het Rode Kruis 151 personen) op 5 mei 1946 met (mogelijk) een overnachting in het zendingsziekenhuis in Tjikampek. Deze laatste groep kwam onder TRI-geleide per trein uit Poerwakarta aan op station Manggarai in Batavia. De evacuéés hadden, naar eigen zeggen, onderweg over niets te klagen. De militairen waren zeer correct in hun optreden. Zeventien mannen bleven achter, omdat hun Indonesische vrouwen geen toestemming kregen om mee te gaan. Dit verbod werd echter medio mei door het hoofd van de POPDA, (Indonesische organisatie voor evacuatie geïnterneerden) generaal-majoor Soedibjo, opgeheven.

Ten slotte resteert er wat de residentie Batavia betreft alleen nog de gevangenis van Soebang. Alle Europeanen van

Soebang zijn op 15 oktober in de gevangenis geïnterneerd, want er is geen ander kamp in Soebang bekend. Dat betekent, dat mannen en vrouwen daar samen zaten. Van deze Soebang-groep zijn enige personen op 5 mei per trein in Batavia aangekomen; zeer waarschijnlijk mensen die eerder in Japanse kampen hadden gezeten, want als APWI kregen ze voorrang bij evacuatie. De rest bleef tot 10 juni 1946 in de gevangenis en verhuisde toen in verband met evacuatie naar Poerwakarta. Daar moesten zij nog twee weken wachten: hetzij door beschietingen op de treinroute bij Bekasi, hetzij door een blokkade. Wat de oorzaak ook was, het zorgde in ieder geval voor een omweg, want de groep ging met de trein op 25 juni de andere kant op naar Solo in Midden-Java. Daar was vanaf 20 mei evacuatie naar Batavia of Semarang mogelijk vanuit het nabij gelegen vliegveld Panasan met door RAF-piloten (Royal Air Force) gevlogen Britse Dakota's. Op 27 juni evacueerde de groep per Dakota naar Semarang. Deze datum komt overeen met de Rode-Kruistransportlijsten waarop de groep uit Soebang/Poerwakarta vermeld wordt. Duidelijk is, dat deze groep ertussen is gevoegd, want op dat moment vonden er voornamelijk evacuatieplaats uit Oost-Java.

WIETEKE'S WERELD

OVER VAN ALLES WAT

Wat een drukte zeg, hier. U heeft misschien iets gelezen over de Indië Monologen? De première was in de Haagse Schouwburg met Yvonne Keuls en Willem Nijholt. We hebben genoten, ook van de jonge garde. De voorstelling toert door Nederland met telkens een andere samenstelling van artiesten. De basis wordt gevormd door zangeres Astrid Seriese en gitarist Erwin van Ligten. Incidenteel speelt de jonge pianist Xavier Boot mee. Afgelopen 23 november was ik aan de beurt in de prachtige schouwburg in Assen. Een heerlijk optreden. En op 25 november speelden Ricky Risolles en ik voor de tweede keer de voorstelling 'Ya dat is Indisch' in schouwburg De Poorterie in Zaltbommel. Met de Indische topmuzikanten Guus Paat, Pim Fuchs en Laurens van Wessel. U moet weten dat ik de bescheiden Ricky Risolles een groot talent vind. Zijn voorstelling heeft

een enorme graptichtheid, is knap geschreven met kostelijke Indische grappen en deels mooie en ook gekke liedjes. Als een wervelwind ratelen de anekdotes en typering over vroeger en nu over het voetlicht. En het publiek schatert! Op 8 december hebben we nog een voorstelling in Zaltbommel en dan gaan we het land in. Bij deze voorstellingen had schouwburgdirecteur Martijn Los eten georganiseerd. Ricky's zus had alle dagen een heerlijke rijsttafel bereid. Dolgezellig. Maken en ngobrol.

U heeft misschien wel gelezen dat het boek 'Kind van twee culturen', de geschiedenis van mijn familie, gepresenteerd is in Schoorl. Auteur Hans Visser hield een causerie met lichtbeelden, waaronder foto's uit het boek en ik zong liedjes. Ach, wat een heerlijke middag. Uitgever Kees de

Bakker heeft dertig jaar (!) aan ons beiden moeten trekken voor het boek klaar was. In die tussentijd heeft Hans Visser gesproken met bijna al mijn familieleden, van wie er velen nu overleden zijn. Alleen mijn moeder wilde niet praten. Dat heeft ze nooit meer gedaan sinds mijn echte vader, Theo van Dort gefusilleerd was door de opstandelingen in de bersiaptijd. Maar broers, neven en nichten hebben Hans alles verteld. Ook vrienden heeft hij geïnterviewd zoals Willem Nijholt, Joost Prinsen, Aart Staartjes en Niek Barendsen. En mijn jeugdvriendinnetjes Kora Heinen hier in Nederland en Poplin Indra Kusuma in Surabaya. Ik vind het zo knap hoe Hans de hele politieke situatie meeneemt in het verhaal over mijn voorouders. Hij vertelde, dat het tegenwoordig via de website Delpher zelfs mogelijk is om oude kranten van lang geleden te lezen. Zo las hij in de krant



foto: Rien Eijbersen

De *Vrije Pers* uit Soerabaja hoe de herbegravenis verliep op Ereveld Kembang Kuning van mijn vader. En ook hoe jaren later de trouwreceptie was van mijn moeder en mijn nieuwe vader Louis Rommelaar. Enig. Mijn leuke Tante Erli en Tante Lex worden beschreven en mij allerliefste Oma Soesman. Er was familie gekomen naar de boekpresentatie uit het hele land en mijn neefje Theo van Dort (weer een Theo, kind van mijn jongste broer Theo) heeft er een filmopname van gemaakt. Zo kon de familie in Engeland het ook meemaken. Vanmorgen was ik in Naaldwijk in Schouwborg De Naald waar een Sinterklaasfilm in première ging. Daarin had ik meegespeeld als oma en Joost Prinsen als boef. Het was kostelijk hoe die kinderen joelden bij elke achtervolging en lachten bij elk grapje. Morgen ga ik de teksten uittikken voor

het Harry Bannink Festival in Utrecht. Het begon met een podcast op de radio en is uitgegroeid tot dit concert. Mijn favoriete, gekke lied is van Willem Wilmink. Ik zing het met Frank Groothof samen:

Zij woonde bij een blinde muur

*Zij woonde bij een blinde muur
Met enkel dovenetel
Daar floot geen vink of tureluur
Daar floot alleen haar ketel
Haar vlijtig Liesje was verdord
Haar luie stoel was ingestort
't Was in haar flat weer veel te warm
Alsof men haar wou stoven
Dus dacht zij aan haar blinde darm
En aan het nieuws voor doven
Zij dacht aan beelden trouw bewaard
Van 't mooie kinderleven*

*Hoe zij nog op de blinde kaart
Veenhuizen aan mocht geven
Nu restte haar een blinde muur
Met enkel dovenetel
Daar floot geen vink, geen tureluur
Daar floot alleen haar ketel
Dat heeft men als men ouder wordt
Men krimpt ineen en komt te kort
Totdat een blinde passagier
Zijn lot met haar kwam delen
Toen kon ineens die blinde muur
Haar niemendal meer schelen
Nu bloeien op die blinde muur
De rozen en violen
En edelweiss en imentuur
En trossen gladiolen
Want sinds haar nieuwe ster verscheen
Kijkt zij door blinde muren heen*

Willem Wilmink

KAART VAN HET INDISCH VERZET



Samen met Arq Kenniscentrum Oorlog, Vervolging en Geweld lanceerde Pelita op 12 december de website Kaart van Indisch Verzet met de bedoeling de bekendheid met het verzet tegen de Japanse bezetting te vergroten. De website vertelt veelal onbekende verzetsverhalen. Verhalen over guerrilla, spionage, sabotage en over de martelingen door de Kempeitai. VWS financierde het project. Bart Nauta doet verslag.

Een oproep van onbekende Japanse officieren leidde tot grote angst in kamp Solo. In december 1943 kwam het bevel, dat vrouwen van 18 tot 23 jaar zich de volgende dag moesten verzamelen op het kampplein. Kampleidster Gezina Smid wist dat uit andere kampen vrouwen weggehaald waren en tot prostitutie gedwongen. Smid weigerde de oproep met gevaar voor eigen leven. 'Alleen over mijn lijk gaan onze mensen het kamp uit', zou ze tegen de Japanse officieren hebben gezegd.

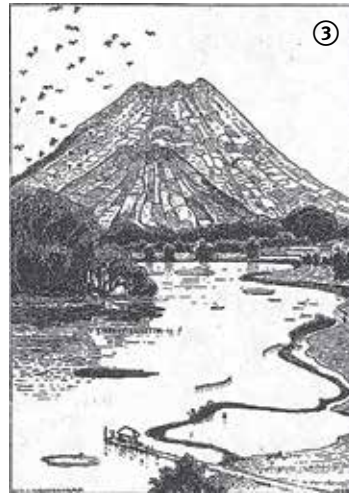
Het verzet van Gezina Smid is één van de verhalen op de website kaartvanindischverzet.nl. De kaart is gepresenteerd op 12 december in Den Haag, tijdens het evenement ter afsluiting van het Jaar van Verzet. Voordat dit themajaar voorbij was, wilde Pelita en het Arq Kenniscentrum ook het verzet in Zuidoost Azië in beeld brengen. Op de website ziet de bezoeker de kaart

van de Indonesische archipel. Door te klikken op een punt komt de bezoeker bij de verhalen terecht. Een verhaal is voorzien van foto's van de verzetsdeelnemers. De Kaart van Indisch Verzet toont een verscheidenheid aan verzetsverhalen: van inlichtingen verzamelen tot guerrilla en sabotage. Het verzet werd gepleegd door vrouwen, krijgsgevangenen en Molukkers. De verhalen zijn verspreid over Java, Timor, de Molukken en zelfs Thailand en Japan. Dit project beoogt de bekendheid met het verzet in Nederlands-Indië te vergroten. Uit onderzoek blijkt dat 67% van de Nederlanders weinig tot niets weet van het verzet in Nederlands-Indië. Dit terwijl maar 25% van de Nederlanders weinig tot niets weet over het verzet tegen de Duitse bezetting in Europa. Dat 'Europese' verzet is dus veel bekender bij het publiek. Vanwege die onbekendheid opent de website eerst met een introductiefilm die de historische contouren van het verzet in Indië schetst. Voor geïnteresseerden is de website zeer de moeite waard. Voor de totstandkoming zijn de archieven van Pelita onderzocht. Als begeleidende

instelling stelde Pelita de verzetsrapporten op sinds het ontstaan van de Wet buitengewoon pensioen Indisch verzet (WIV) in 1986. Vanaf die tijd konden personen die tegen de Japanners verzet pleegden, erkend worden als verzetsdeelnemer en in sommige gevallen in aanmerking komen voor een buitengewoon pensioen.

De persoonlijke dossiers van WIV-aanvragers geven een unieke inkijk in veelal onbekende verzetsverhalen. De dossiers bieden ook vaak inzicht in wat de oorlog voor betrokkenen inhield en welke invloed die uitoefende op hun verdere leven. Ook het dossier van Gezina Smid is in het archief te vinden. Voor elk verhaal op de website geldt, dat er uiteraard eerst bij nabestaanden toestemming gevraagd is om het verhaal openbaar te maken. In het geval van Gezina Smid konden geen nabestaanden worden achterhaald. Haar verhaal is nu wel aan te klikken op een punt op de website *Kaart van Indisch Verzet*. Het bevindt zich midden op het eiland Java. Wilt u weten hoe het verhaal afloopt? Ga dan naar kaartvanindischverzet.nl

10 OOST & WEST



④

TARIEF V. HET TELAGA BODAS

HUUR VAN EEN FAARD	4,-
GELEIDER VAN IEDER FAARD	0,30
HUUR VAN EEN REZENDENFAARD	8,-
HUUR VAN EEN TANDOE	0,50
LOON VOOR DE ACHT DRAGERS	4,-
LOON VOOR EEN GIDS	0,50
LOON VOOR EEN PAKJESDRAGER	0,30

TE WABARADA (PANGABARAN) WENDE MEN ZICH TOT DEN WEDANA ALZARDE OM ROVENSTANDE TRANSPORTMIDDELEN VOLGENS HET TARIEF. BIJ HET BELANG VAN EENE SPONDJE REED GEFY MEN DEN WEDANA EEN DAG TE VOREN KENNIS VAN DEZ VOORGEZEGDEN TOECHT. DOODAT FAARDEN, TANDOE ENK. TIENDE KUNNEN GEHEED STAAK.

TARIEF V. D. KAWAH MANOEK

HUUR VAN EEN FAARD MET GELEIDER	1,50
HUUR VAN EEN REZENDENFAARD	1,50
HUUR VAN EEN TANDOE	0,50
LOON DER ACHT DRAGERS	1,-
EEN MANDOEK, TEVENNS GIDS	0,50
LOON VOOR EEN PAKJESDRAGER	0,30

BIJ AANKOMST TE PAKE KANDE REEFT MEN ZICH TE WENDE TOT DEN KALPATS OF BEE KORTE-GROOP-PARAGURHENTEN ALZARDE, TEN VERZIEKING VAN ROVENSTANDE TRANSPORTMIDDELEN TOEGE BETALING VOLGENS HET TARIEF. DEN KOOLAS GELEVE MEN GHEEN EXTRA BETALING TE SEVEN.

TARIEF VOOR DEN PAPANDAJAN

HUUR VAN EEN REFAARD MET GELEIDER	1,50
HUUR VAN EEN REZENDENFAARD	1,50
HUUR VAN EEN TANDOE	0,50
LOON VOOR DE ACHT DRAGERS	1,-
LOON VOOR EEN GIDS	0,50
LOON VOOR EEN PAKJESDRAGER	0,30

Eerder in Pelita Nieuws liet Cary Venselaar de kunstenaar W.O.J. Nieuwenkamp aan het woord over de zes grote reizen die hij naar Nederlands-Indië maakte tussen 1898 en 1937. Aansluitend vertelde hij ons in de reeks *Schatgraven in de Indische kunst* meer over de belevenissen van Nieuwenkamp in Indonesië en zijn werk daar. Misschien herinnert u zich dat nog. Nu mogen wij u opnieuw verrassen met onderzoek van Venselaar aan de hand van prenten uit de enorme nalatenschap van Nieuwenkamp die hij bespreekt onder de titel *Oost en West*. Het levert een aantal nieuwe aangrijpende beschouwingen op. Dit keer gaat het over de illustraties die hij maakte bij een reisgids.

In 1898, op zijn eerste reis naar Nederlandsch-Indië, logeerde Wijnand Nieuwenkamp bij meneer van Buuren in Batavia. Deze heer, een goede kennis van Justus van Maurik, hielp hem graag op weg. Hij had goede contacten bij Hotel Homann in Bandoeng en als gevolg daarvan verwierf Wijnand de opdracht om een toeristische gids van illustraties te voorzien. In deze aflevering laat ik enkele landschappen zien die door hem in de Preanger gemaakt zijn. Ik noem ook de Tangkoeban Prahoe, de Prinsenberg of goenoeng Poetri, de goenoeng Goentoer en de Papandajan, want niet alle tekeningen zijn hier afgebeeld.

De tekst van dat boekje werd geschreven door J.G. Doorman. Wijnand vond, dat het wel iets beter had gekund. Toch voldeed het, want er kwam een herdruk van uit. De titel was *Gids voor Bandoeng, Garoet en Omstreken*. Dit boekje werd in 1898 gedrukt bij de Erven F. Bohn te Haarlem in opdracht van de hotels Homann te Bandoeng en Van Horck te Garoet. Het herdrukken geschiedde bij A.C. Nix & Co te Bandoeng in 1908. Beide hotels werden er ook in afgebeeld. Van Homann zien we dat het hotel die jaren aanmerkelijk bescheidener van opzet was.

Om deze tekeningen te kunnen maken reisde Wijnand van Batavia naar Bandoeng. Hij mocht daar gebruik maken van het hotel, dat nu Savoy Homann heet. Wijnand tekende ook de sierletters en titels voor deze uitgave. Interessant is de tarieflijst achterin, waarop te lezen is wat er destijds betaald moest worden voor de huur van een paard, voor een gids, een tandoe of een pakjesdrager.

Later, in 1901, verscheen in het tijdschrift *Eigen Haard* een artikel dat Wijnand zelf over deze reis schreef, *Een bezoek aan den goenoeng Goentoer*, het was voorzien van drie illustraties.



- ⑤
- ① Landschap bij Garoet. Tekening uit het boekje.
 - ② Siteo Bagendit (fout geschreven) en de Goentoer vulkaan. Tekening uit het boekje.
 - ③ Het meertje Tjangkoewang uit den pasanggrahan gezien. Pentekening.
 - ④ Tarief lijst.
 - ⑤ Titelvignet, gebruikt voor het artikel in *Eigen Haard*, 1901.



“UIT HET OOG”

@Artifart - Sylvia Hiert 2018



BEKEKEN DOOR HABIB

Ron Habiboe studeerde geschiedenis in Leiden en heeft zich hierna verder beziggehouden met onderzoek betreffende de Molukken. De laatste jaren leverde hij regelmatig artikelen en bijdragen over de Molukken aan onder meer het Molukse maandblad *Marinjo* en het radioprogramma *Suara Maluku*. Momenteel is hij werkzaam als freelance onderzoeker. In 'Bekeken door Habib' geeft hij een kort persoonlijk relaas over eigentijdse zaken die de Molukse gemeenschap raken of bezighouden.

ÉÉN KLUIF VOOR DE HONDEN



Sophiahof Den Haag, 14 juni 2018. (bron: MHM)

Op 14 juni jl. organiseerde het ministerie van Volksgezondheid, Welzijn en Sport (VWS) een voorlichtingsbijeenkomst aan de Sophialaan te Den Haag over de subsidieregeling "Collectieve erkenning Indisch en Moluks Nederland". Verschillende organisaties en belangengroepen die op een of andere manier zijn betrokken bij Indisch en Moluks Nederland, waren op de uitnodiging van VWS ingegaan. Wat een ruimhartige handreiking naar Indisch en Moluks Nederland lijkt, blijkt een bittere nasmaak te hebben.

De subsidieregeling "Collectieve erkenning Indisch en Moluks Nederland" is een uitvloeisel van de bespreking van de Indische Kwestie in de Tweede kamer in 2015. Er werd destijds besloten tot een financiering van, enerzijds een individuele backpay (de niet uitbetaalde salarissen van ambtenaren en militairen uit Nederlands-Indië tijdens de Japanse bezetting) en anderzijds een zogeheten brede collectieve erkenning. De collectieve erkenning valt uiteen in een "vast deel" voor projectaanvragen met drie programmalijnen voor de organisaties die direct of indirect waren betrokken bij de besprekingen van de Indische Kwestie, zoals Stichting Herdenking 15 augustus 1945 en Pelita. De organisaties worden gesubsidieerd binnen drie programmalijnen: Herdenken, Contextgebonden zorg en een "Indische pleisterplaats". De term "Indisch" moet hier worden begrepen als "afkomstig uit Nederlands-Indië", dus de Indische pleisterplaats huisvest naast het Indisch Herinneringscentrum onder meer ook de stichting Moluks Museum. Deze pleisterplaats is het gebouw aan de Sophialaan 10 in Den Haag, dat begin volgend jaar gereed zal zijn met de verbouwing.

Tijdens de voorlichtingsbijeenkomst in Den Haag vertelden twee medewerkers van het ministerie over de achtergrond, subsidiemogelijkheden en voorwaarden van de nieuwe subsidieregeling. De brede collectieve erkenning omvat naast de programmalijnen in het vaste deel ook een flexibel deel: de zogeheten subsidieregeling Collectieve erkenning van Indisch en Moluks Nederland. Dit deel richt zich op alle andere organisaties en belangengroepen die grofweg niet betrokken waren bij de bespreking van de Indische Kwestie in 2015, maar wel betrokken zijn bij Indisch en Moluks Nederland. Tijdens de voorlichtingsbijeenkomst in Den Haag zag ik zo ook een aantal vertegenwoordigers uit de Molukse muziek- en theaterwereld en van maatschappelijk betrokken organisaties. De beide ambtenaren van het ministerie lieten weten, dat het ministerie het uitgangspunt heeft, dat het aan de Indische en Molukse gemeenschap zelf is om te bepalen wat nodig is voor collectieve

erkenning. Een mooi uitgangspunt van het ministerie, zo meen ik. De projectaanvragen binnen het flexibele deel van de collectieve erkenning moesten wel binnen één van de activiteitsoorten vallen: 1. scholing en educatie (bv. conferentie, informele educatie), 2. museale en kennisfunctie (bv. tentoonstelling, ontsluiten bronnen, lezing) en 3. culturele activiteiten (dans, theater en muziek). Er waren wel enkele voorwaarden verbonden aan de projectaanvragen. Zo moest de aanvrager een rechtspersoon zonder winstoogmerk zijn, dus een vereniging of een stichting die bovendien ingeschreven moest staan bij de Kamer van Koophandel. In de aanvraag moest worden omschreven op welke wijze het project zou bijdragen aan de collectieve erkenning van Indisch en Moluks Nederland. De aanvragen konden worden ingediend tussen 2 juli en 1 september en zouden op volgorde van binnenkomst in behandeling worden genomen. Subsidies zouden worden toegekend totdat een totaal van € 500.000 per jaar was bereikt. Een subsidieaanvraag mag tussen € 5.000 en maximaal € 25.000 per jaar bedragen. Tot het jaar 2022 zal het jaarlijkse totaalbudget voor de subsidieregeling een half miljoen euro bedragen. Hierna neemt het budget af.

Er waren nogal wat vragen uit het publiek. Op de vraag naar de beoordeling van de aanvragen antwoordde de VWS-ambtenaar, dat er niet echt een diep inhoudelijke toetsing zou zijn. Op die manier zou er geen aparte ambtenaar een nieuwe taak krijgen en zou het maximum aan geld beschikbaar zijn voor de aanvragen. Het klonk eigenlijk allemaal te mooi om waar te zijn. Vervolgens was er een vraag van een aanwezige Papua, die het venijn in de staart liet zien. Wat nu als zij als enige Papua-organisatie een aanvraag indienen, maar andere organisaties hen in tijd zijn voorgedaan in de aanvraagronde? De ambtenaar liet weten, dat er niet wordt gekeken naar een evenredige honorering over de verschillende bevolkingsgroepen. "Wie het eerste komt, die het eerste maakt", zo klonk het van achter de voorlichtingstafel.

Op 2 juli jl. ging de eerste aanvraagronde van start en deze is inmiddels afgerond. In totaal zijn er 69 aanvragen gedaan waarvan er elf gehonoreerd zijn. Met de elfde aanvraag – deze arriveerde slechts anderhalve minuut na de start van de aanvraagronde – is het subsidieplafond van 500.000 voor 2018 bereikt! Bij de bekendmaking van de elf gehonoreerde projecten, zag ik geen project genoemd, dat zich richt op Papua belangen. Evenmin zag ik een duidelijke handtekening van een Molukse organisatie. Het ministerie laat weten, dat zij het positief vinden, dat de regeling de weg

naar veel mensen heeft weten te vinden. Tegelijkertijd "moesten helaas veel organisaties worden teleurgesteld", aldus het ministerie. Dat niet iedere aanvraag vanwege het vaste budget gehonoreerd kan worden, is duidelijk. Alleen de selectie van de gehonoreerde aanvragen vind ik moeilijk te verteren: wie het eerste komt?! Geen beoordeling op basis van evenredige aandacht voor de verschillende aandachtsgebieden en bevolkingsgroepen?! Op 2 januari 2019 start om 00:00 uur weer een nieuwe ronde van de subsidieaanvraag collectieve erkenning Indisch en Moluks

Nederland. Eigenlijk zou je het als Indisch en Moluks Nederland niet moeten willen om gezien te worden als een hond die vecht om een kluif. Maar ja, de meesten van ons zullen hopen, dat zij die derde hond zullen zijn. Geld corrumpeert solidariteit voor een rechtvaardige verdeling en een collectieve erkenning van Indisch en Moluks Nederland. Woef woef!

Mocht u willen reageren op dit artikel, stuur dan een mail naar: r.habiboe@rcslinx.nl



Omdat de laatste tijd leuk en interessant leesvoer zich in bijzonder rap tempo aandient, hebben we besloten telkens een aantal boeken tegelijkertijd te bespreken.

① 'Knalpot'

Daan Goppel vertrekt voor onbepaalde tijd naar Jakarta om te weten te komen hoe het is om in deze miljoenenstad te leven. Hij begint aan een studie Indonesisch en betreft een kamer in een volkswijk.

Jakarta toont zich een intense stad. Een plek van uitersten. Met grote verschillen in welvaart en cultuur. En waar religieuze vroomheid naast losbandigheid blijkt te kunnen bestaan. De Indonesiërs die hij spreekt leren hem de stad kennen. Ze delen hun dromen en opvattingen met hem en bieden zo een kijk in het leven in de Indonesische hoofdstad.

Knalpot neemt de lezer mee in de drukte en chaos van Jakarta. De verhalen gaan over religie, prostitutie en cultuurverschillen. Ze geven een even vrolijk als indringend beeld van het leven en overleven in deze metropool. Ze ontroeren en vermaken, wekken verbazing en lezen als een trein.

Daan Goppel (1987) gaat geregeld op avontuur. Enige jaren geleden lifte hij van Nederland naar Suriname, waarover hij het boek *Liften naar Suriname* schreef.



Een uitstekend geschreven boekje over een jaar leven in Jakarta. de religie van het land, de culturele verschillen, de ongezonde lucht door uitlaatgassen in de metropool, alles komt aan de orde. Interessant voor een ieder met interesse in avonturen, reizen of Indonesië. Een echte aanrader vanwege Goppels getalenteerde en vlotte schrijfstijl die je meeneemt in de hectiek van Jakarta. Je ontmoet de mensen, maakt met hen kennis en reist verder.

'Knalpot' Verhalen uit Jakarta
Daan Goppel
Uitgeverij Elmar B.V.
ISBN 978 903 89 2675 9
€ 16,99

② "LEEF"

Bibian Mentel kreeg sinds het jaar 2000 negen keer de diagnose kanker. In *LEEF* lees je hoe Mentel na elk slechtnieuwsge-sprek snel de knop omzet en hoe ze er heel bewust voor kiest om te leven. Want leven doet ze. Met hart en ziel. Elke dag opnieuw.

Bibian inspireert en motiveert dagelijks mensen – met en zonder kanker – om ook te kiezen voor het leven en het maximale uit zichzelf en uit het moment te halen. Bibian: 'Als ik bij alles wat mij overkomt in een hoekje ga zitten kniezen, dan had ik de afgelopen jaren weinig plezier beleefd. Ik geniet van al het goede in mijn leven en



zorg dat mijn lichaam in optimale conditie is om de strijd tegen kanker aan te gaan. Dat doe ik door positief denken, sporten, gezond eten en genoeg slapen. Daarnaast zijn goede artsen en een flinke dosis geluk essentieel.'

Lutske Bonsma interviewde Bibian Mentel veelvuldig en schreef naar aanleiding hiervan het boek *Kut kanker! Door jou laat ik mijn leven niet verpesten!*. Kort na de publicatie in november 2017 onderging Bibian twee risicovolle operaties aan haar nek. Drie weken later reisde ze alweer af naar de bergen en in maart 2018 maakte zij het onmogelijke waar door twee gouden medailles te winnen op de Paralympische Spelen in Zuid-Korea. Nieuwe interviews volgden en werden vastgelegd in de update *LEEF*.

'LEEF'
Bibian Mentel
Uitgever Splint Media B.V.
ISBN 978 949 3042 00 1
€ 20,00

③ 'Een groots en meeslepend leven'

Op 29 december 1934 stond in het 'Nieuws van de Dag' de volgende advertentie: *Te diep verslagen door het zoo volkomen onverwachte, tragische einde van onzen lieven Man en Vader Dominique Willem Beretty waren wij niet in staat van zijn overlijden eerder kennis te geven (...)*

Dominique Berretty (1891-1934) behoort tot de grote figuren uit het vroegere Nederlands-Indië. Geboren in Jogyakarta, Midden-Java, in een eenvoudig Indo-Europees milieu, slaagde hij erin de koloniale kleurbarrière te doorbreken en klom hij op van klerk tot persmagnaat. Trok hij al als journalist sterk de aandacht, beroemd werd hij om zijn in 1917 in Batavia opgerichte persbureau Aneta. Het haalde de kolonie definitief uit haar isolement en is van immense betekenis geweest voor Indië en het moederland.

"Figuren als deze worden niet gemeten met de ellemaat welke men de massa aanlegt (...) Men kan tegenover hen staan in vriendschap of strijd – wij deden dit – maar nooit in onverschilligheid, nog minder in gering-schatting." aldus de Java-bode in 1934.

Vanwege zijn overrompelende ondernemerschap, flamboyante levensstijl en opzichtige liefdesleven was Berretty een veelbesproken figuur in de om haar roddelcultuur toch al zo beruchte kolonie. Affaires en conflicten vormden zowel in zijn zaken als privéleven een onlosmakelijk deel van zijn bestaan. Zijn megalomanie alsook pathologische behoefte aan erkenning en bewondering brachten hem onder meer tot de bouw van de gigantische – nog steeds bestaande – Villa Isola in de buurt van Bandung.

In 1934 kwam hij, slechts 43 jaar oud, om bij de beruchte vliegtuigcrash van de Uiver in de Syrische woestijn. Hij 'stierf zoals hij had geleefd, opzienbarend', schreef een vriend. In de pers werd hij herdacht als 'een van Indië's grote zonen'.

Een groots en meeslepend leven handelt over het leven van een fascinerende persoonlijkheid tegen de achtergrond van de snel veranderende koloniale samenleving in de decennia van vlak voor de Tweede Wereldoorlog. Na zijn tweedelige studie over de Indische persgeschiedenis schreef Gerard Termorshuizen de biografieën van P.A. Daum, Herman Salomonson en nu maakte hij samen met Coen van 't Veer deze biografie van Dominique Berretty. Gemeenschappelijke deler hierbij is dat alle drie journalist zijn.

'Een groots en meeslepend leven' Dominique Berretty – Indisch persmagnaat Gerard Termorshuizen en Coen van 't Veer Uitgeversmaatschappij Walburg Pers ISBN 978 94 6249 315 5 € 19,95

INDISCHE BUURTEN IN NEDERLAND

(DEEL 23)



OEGSTGEEST

Veel Nederlandse gemeenten hebben straatnamen die verwijzen naar Nederlands Oost- of West-Indië. Verwijzingen naar (delen van) eilanden, plaatsen, rivieren, bergen, vulkanen, samenvattende namen (zoals Insulinde) en namen van personen (zoals gouverneurs-generaal Pieter Both of J.P. Coen). Onder regie van initiatiefnemer Dick Rozing werken verschillende auteurs aan het boek *Onze Indische Buurten*. Amateur historicus op het gebied van de Marineluchtvaartdienst, Prudent Staal, heeft 27 jaar in Buitenlust, de Indische buurt van Oegstgeest, gewoond. De hedendaagse foto's zijn van Dick Rozing.

15 juli 1925. Zestien mannen komen bij elkaar in Café Centraal

In Café Centraal, gelegen aan de Geversstraat in Oegstgeest, komen op 15 juli 1925 zestien werknemers van de Noord-Zuid-Hollandsche Tramweg Maatschappij (NZHTM), de latere NZH, bij elkaar. Het

doel van hun bijeenkomst betreft het oprichten van een woningbouwvereniging. Zij geven de vereniging de naam 'Buitenlust'. Deze pioniers willen, zoals het Leidsch Dagblad schreef: *'te Oegstgeest vergunning verkrijgen tot het bouwen van woningen voor tramwegpersoneel en daaraan ongeveer gelijkstaande particulieren'*. De notulist van de vergadering beëindigt zijn verslag als volgt: *'dat ze moge bloeien en groeien tot stichting van goede woningbouw en bevordering van hygiëne is den wensch van allen'*. De vereniging telt zevenentwintig leden. Drie van hen wonen in Oegstgeest, de overigen in Leiden en Rijnsburg. Maar de remise van de NZHTM staat op het grondgebied van Oegstgeest. De leden willen dichterbij het werk gaan wonen.

Het bestuur van Buitenlust bestaat uit voorzitter J.A. Verkuijlen uit Leiden, J.A. van den Burgh en P. Hofkes penningmeester. F. Baars en J. Fakkell maken het bestuur compleet. Woningbouwvereniging Buitenlust wordt per 24 april 1926 koninklijk goedge-

- ① Het verwelkomen van de uit Nederlands-Indië terugkerende militairen in 1948. Gemeentearchief Oegstgeest.
- ② Kaart Oegstgeest renovatie.
- ③ Balistraat. 2015.

keurd en in april 1927 wordt zij een zogenoemde 'toegelaten instelling'. Belangrijk, want als 'toegelaten instelling' komt Buitenlust in aanmerking voor voorschotten en subsidies van de overheid. Zonder die steun kan een woningbouwvereniging niet bouwen. Een van de eerste plannen uit 1929 van Buitenlust was het bouwen van 27 woningen aan de Rijnzichtweg, maar een volgend plan wordt al gepresenteerd, namelijk 95 woningen achter de Rijnzichtweg.

Op 27 augustus 1931 benoemt het college van B en W vier straten in de Indische buurt (Buitenlust): Javastraat, Sumatrastraat, Borneostraat en Celebesstraat. De gemeenteraad gaat nu vlot, al in november 1932, akkoord met een plan om 36 woningen te bouwen. Begin 1934 zijn deze woningen bewoond. In maart 1935 komt Buitenlust



met een plan voor 37 woningen, ook te bouwen in de Indische buurt. Wethouder T. van Egmond steunt het plan. Buitenlust lijkt eindelijk de wind in de zeilen te hebben. Maar dan rekent men buiten burgemeester Van Gerrevink die zich hevig blijkt te verzetten. Zijn weerzin tegen het voornemen van Buitenlust om nog meer te bouwen, is groot. Wethouder Van Egmond en de raadsleden K. Kruizinga (SOAP) en A. van Breda (CHU) pleiten voor Buitenlust. De laatste stelt de woonomstandigheden van de Oegstgeester arbeiders aan de kaak: *'Het is hem bekend, dat er arbeiders zijn die in de keukens slapen'*. Pas in augustus 1937, bijna twee jaar na goedkeuring door de gemeenteraad, krijgt Buitenlust haar voorschot. Er kan gebouwd worden.

De Indische buurt, ofwel Buitenlust, is een deel geworden van de Oegstgeester gemeenschap. Maar het is wel een apart deel, afgelegen, en al snel zelfs afgescheiden, door de in 1935 nieuw aangelegde rijksweg (A44) en met een aparte bevolkingsgroep, namelijk arbeiders. Hoewel in deze kleine gemeenschap een zekere lotsverbondenheid heerst, doen zich strubbelingen voor tussen de verschillende mensen. Loslopende honden, geluidsoverlast, rotzooi in de tuinen en de brandgangen leiden tot onenigheid. Zondaars worden bij het bestuur ter verantwoording geroepen. Dan blijkt er steeds een groot verschil van inzicht tussen het bestuur en sommige bewoners. Het bestuur vindt, dat de huizen en de buurt er netjes uit moeten zien, terwijl individuen van mening zijn dat ze toch gewoon een huis huren en dus zelf mogen weten wat ze ermee doen.

En dan zijn er natuurlijk de kinderen. In februari 1937 stuurt het bestuur in samenwerking met de politie alle ouders een brief: *'dat alle ouders de kinderen moeten waarschuwen voor de baldadigheid die zij uithalen. Als dit niet helpt zullen andere maatregelen genomen worden'*. Veel speelgelegenheid is er nog niet in de nieuwe wijk. Gelukkig neemt de gemeenteraad aan het eind van dat jaar het besluit om het plantsoentje te veranderen in een speelterrein.

De onderlinge band, en zeker die tussen bestuur en bewoners, wordt sterker wanneer in 1934 het bestuurshuis aan de Floresstraat (dan nog Balistraat) in gebruik wordt genomen. Op 13 februari 1934 is men voor het eerst 'thuis' in het nieuwe bestuurshuis aan de Floresstraat. Dat bestuurshuis vervult niet alleen voor de vereniging een belangrijke functie. Ook andere verenigingen zullen er gebruik van maken, waaronder 'Tuinlust'. Uiteindelijk zal Buitenlust voor 1940 in totaal niet meer dan honderd woningen bouwen in de Indische buurt aan de Rijnzichtweg, Balistraat, Floresstraat, Soembastraat en Celebesstraat. Daarnaast zijn er 59 particuliere woningen gebouwd. Het totale bezit aan huurwoningen in de wijk Buitenlust is uiteindelijk uitgekomen op 211. Er is nog steeds sprake van een hechte gemeenschap. Dat blijkt onder meer uit de vele activiteiten die voor de buurtbewoners worden georganiseerd door buurtvereniging Buitenlust. Deze vereniging beschikt over een eigen buurthuis aan de Curaçaostraat, 'De Kratong'. Met pijn in het hart heeft het bestuur in 1999 besloten het vertrouwde bestuurshuis te verlaten en een nieuw kantoor te laten bouwen aan de Rozenlaan. Het toenmalige bestuurshuis was te krap om het werk op verantwoorde wijze te kunnen uitvoeren. Op 17 februari 2000 begon de nieuwbouw.

Oorlog en bezetting. Slag om Valkenburg, Buitenlust wordt ontruimd

Op 10 mei 1940 vallen de Duitsers ons land binnen. De oorlog heeft direct gevolgen voor de bewoners van Buitenlust. Het militaire vliegveld bij Katwijk ligt immers vlakbij en dat vormt één van de eerste doelwitten van de vijand. Op de grenslijn bij het viaduct wordt afweergeschut opgesteld. Duitse parachutisten landen bij Valkenburg. De 'Slag om Valkenburg' barst los en Buitenlust ligt in de gevechtszone. De bewoners moeten wegens hevige gevechten halsoverkop worden geëvacueerd. Zij worden ondergebracht bij particulieren in Oegstgeest, sommigen komen zelfs in Leiden terecht. De familie N. van der Voort woonde toen in de Balistraat 2. Het waren bange dagen voor de bewoners,

- ④ Straatnaambordje Borneostraat. 2015.
- ⑤ Buurthuis Kratong aan de Curacaostraat. 2015.
- ⑥ Sumatrastraat. 2015.

zoals blijkt uit herinneringen van deze familie. Omdat de woonwijk Buitenlust in het schootsveld lag van het geschut in Oegstgeest, werd het voor de bewoners te gevaarlijk om in hun huizen te blijven. *'De politie kwam huis aan huis zeggen dat we ons zo spoedig mogelijk naar het Raadhuis moesten begeven, alwaar we dan nadere aanwijzingen zouden krijgen over inkwartiering. Daar ga je dan! Vader, moeder en tien kinderen. Vader die kunstmatig werd gevoed wegens een ernstige maagaandoening en moeder met een baby van net zeven maanden. Het was een trieste tocht met wat bij elkaar gegrabbelde spulletjes en twee kinderen in de kinderwagen. Achteraf beseft je pas dat het vooral voor onze ouders een angst-aanwendend 'avontuur' moet zijn geweest. Natuurlijk werd er veel naar de radio geluisterd en het gonsde van de wildste geruchten. Voor ons was het natuurlijk spannend wat er met ons huis zou gebeuren. Er was beloofd dat politie en leger er zouden patrouilleren om plundering te voorkomen. Ook werd er driftig gejaagd op 'verdachte' personen. Er werden zelfs mensen aangehouden omdat ze een 'buitenlandse' naam hadden. Op 14 mei, de dag van de capitulatie van het Nederlandse leger, kregen we bericht, dat onze huizen geen schade hadden geleden. Zodra alles veilig was mochten we weer naar huis terug. Bij terugkomst in de Balistraat bleek, dat alle woningen doorzocht waren. De buurtwinkels waren geplunderd en de hele winkelvoorraad lag grotendeels op straat, overal sigaren, snoep, brood en stukken kaas. Als kind mochten wij nergens aankomen, want het was misschien wel vergiftigd.'* Toch treffen vele bewoners na de capitulatie op 14 mei hun huizen veelal beschadigd aan. Volgens de notulen van de bestuursvergadering van 21 mei 1940 is er geen huis van Buitenlust of het was meer of minder erg beschadigd, ook wat de ruiten betreft. Het bestuur vergadert zeker nog tot midden 1943, wanneer er ook nog een leden-

vergadering wordt gehouden. Het bestuurs-huis wordt ten slotte gebruikt als uitdeelpunt van de Centrale Gaarkeuken. De bevrijding op 5 mei 1945 wordt ook in Buitenlust uitbundig gevierd. De nachtmerrie van oorlog, bezetting en terreur is voorbij. Veel mensen dragen een groot persoonlijk leed en er doemen nieuwe problemen op. Door de oorlog is de woningnood sterk toegenomen. Ook verkeren veel huizen in slechte staat, er waren in de oorlogsjaren immers te weinig mogelijkheden om de woningen goed te onderhouden. Ook voor Buitenlust is het een opgave en een uitdaging deze problemen aan te pakken.

Nieuwbouw na de bevrijding

Drieënhalfjaar na de eerste gesprekken in 1946 worden acht nieuwe huizen in

de Celebesstraat opgeleverd. Eind 1950 komt Buitenlust in de problemen, doordat Rijkswaterstaat de bouw van het zesde plan verbiedt in verband met de nieuwe verkeerslus bij het viaduct. Maar dan grijpt de gemeente in, ze helpt Buitenlust uit de nesten door een ander perceel grond aan te bieden. In de raadsvergadering van 1 september 1953 werd het volgende afgesproken: *'Voorts geven wij u in overweging om de nieuwe straten, die noordelijk en oostelijk zijn gelegen, te noemen naar de Rijksdelen Overzee, namelijk Suriname en Curaçao, het hoofdeiland van de Nederlandse Antillen.'* In januari 1954 worden 33 woningen aan de Celebesstraat en de Borneostraat opgeleverd. Snel daarop volgt ook het zevende plan, met maar liefst 56 woningen aan de Surinamestraat en

DEEL
UW VERHAAL
OVER EEN
INDISCHE BUURT
OF STRAAT

UW BIJDRAGE IS GEWENST

U kunt een bijdrage aan het project leveren door uw verhaal te delen. Woont u in een Indische buurt of straat en heeft u er mooie, boeiende herinneringen aan, stuur dan uw reactie of foto's naar info@indischebuurten.nl. U kunt het initiatief financieel steunen en alvast het boek reserveren. Kijk op www.indischebuurten.nl of bezoek de Facebook-pagina *Indische buurten* voor actuele informatie.

aan de Curaçaostraat. Dat zullen de laatste huizen zijn die in het oorspronkelijke Buitenlust, in de Indische buurt, zijn gebouwd.

HALIN-VEILING VOOR HET GOEDE DOEL

Stichting HALIN verleent sinds jaar en dag financiële ondersteuning aan landgenoten in Indonesië. Geheel op eigen kracht en zonder overheidssubsidie verricht deze stichting in stilte veel nuttig werk voor hen die na de oorlog en bersiap-periode in Indonesië bleven wonen, vaak in behoeftige omstandigheden. Ten behoeve van deze activiteiten veilen wij een aantal kunstwerken uit het bezit van HALIN, uiteraard met de bedoeling zo veel mogelijk geld binnen te halen voor het werk van de stichting.

De totale opbrengst van de veilingen bedraagt inmiddels € 8615,-. De netsuke's hebben dus hun weg naar één van uw huiskamers weten te vinden. Aan het eind van

het jaar proberen we het opnieuw met een set uniek Indisch koperwerk van zo'n eeuw oud. We hopen ditmaal wel succesvol te zijn. Het gaat om een aantrekkelijke vaas van 30 centimeter hoog die zeer mooi geciseleerd is met wayang en florale motieven. Verder krijgt u een olie-lampje, een bonbonplateau en schaalte, een beker en een wandbord, dat ook op andere wijze, bij voorbeeld als onderzetter gebruikt zou kunnen worden.

Wilt u in het bezit komen van deze aantrekkelijke combinatie, dan kunt u als gebruikelijk per post of per e-mail een bod uitbrengen. Wijs geworden door onze ervaring met koper-

werk van de vorige keer en naar aanleiding van de feestdagen stellen we dit keer geen minimumprijs vast, maar rekenen we op uw generositeit en gaan in op ieder aannemelijk bod. Mocht u op deze mogelijkheid in willen gaan, laat het ons weten. Biedingen kunt u tot uiterlijk 1 februari 2019 sturen naar ons adres, t.a.v. Redactie Pelita Nieuws, Nienoord 13, 1112 XE Diemen, of via e-mail naar redactie@pelita.nl, onder vermelding van uw naam, adres en eventueel telefoonnummer. Het werk wordt toegewezen aan de hoogst biedende. Bij gelijke biedingen laten wij het lot beslissen. En nogmaals, de opbrengst komt geheel ten goede aan het werk van Stichting HALIN.



41

UITHETOOG
UITHETOOG
UITHETOOG
UITHETOOG
UITHETOOG
UITHETOOG

Op veler verzoek en aansluitend bij de mogelijkheden die onze website www.pelita.nl u biedt, geven wij u nu ook in Pelita Nieuws de mogelijkheid een oproep te plaatsen. Hieraan zijn voor u geen kosten verbonden. Wanneer u mensen uit het oog hebt verloren, kunt u via deze rubriek een poging doen hernieuwd contact met hen te leggen. Natuurlijk kunt u ook informatie die betrekking heeft op Nederlands-Indië tijdens oorlog en Bersiap of daarvoor in deze rubriek trachten te achterhalen. U kunt uw vragen schriftelijk richten aan de redactie dan wel mailen naar info@pelita.nl.

Overigens behoudt de redactie zich het recht voor om oproepen zonder opgaaf van redenen te weigeren.

OPROEP / Mijn vader, H.C.C. Versteegh, werd geboren op 28-04-1901 te Lumajang. Later was hij chef van de HVA-fabriek te Jenkol op Oost-Java. Na de Japanse inval werd hij gedwongen door te werken voor de Japanners. Er brak brand uit in de fabriek, waarna mijn vader werd afgevoerd door de kempetai onder verdenking van sabotage. Hij werd gemarteld in het hoofdkwartier

van de kempetai in Malang en daarna naar de gevangenis van Sukamiskin overgebracht. Daar overleed hij op 25 juni 1945. Ik ben geboren in Jatiroto in 1936. Ik zou graag informatie ontvangen over die periode en hoe de leefomstandigheden waren in de gevangenis van Sukamiskin en of er heel misschien iemand is die nog iets over mijn vader kan vertellen. Bij voorbaat dank, Jan Versteegh. e-mail: janchuqui@kpnmail.nl

OPROEP / Ik, Ben Adriaansz, geboren 23 juli 1943 in de kampong Tambaksari in Soerabaja, ben op zoek naar personen die een aantal traumatische ervaringen in mijn eerste levensjaren kunnen bevestigen: mijn moeder overleed in 1944, ik ben toen opgenomen door mevr. Tji Wattimena met wie ik in 1944 in een schuurtje bij het voor-

malig weeshuis aan de Djalan Soember Waras in Lawang ging wonen. Dit maakte in de Bersiap deel uit van een Indonesisch extremistenkamp. Pas in 1947 kwam ik vrij en werd ik met mijn vader, een KNIL militair, herenigd. Wie kan dit verhaal bevestigen? Mijn telefoonnummer is: 06-24518861.

OPROEP / Op ons kantoor zijn in behandeling de nalatenschappen van de heer Leopold Jozias Petrus Engelbert van Bevervoorde (geboren te Dobo op 19 maart 1930) en zijn broer, de heer Alexander Adriaan Bernhard Engelbert van Bevervoorde (geboren te Amboina op 7 maart 1938). Deze beide broers zijn vorig jaar in Amsterdam overleden zonder achterlating van een echtgenote en/of nakomelingen. In verband met de afwikkeling van de nalatenschap-

pen zijn wij op zoek naar familieleden van deze beide broers. Waarschijnlijk komen wij daarvoor in Indonesië/de Molukken uit. Wij hebben inmiddels verschillende instanties in Nederland en ook Indonesië aangeschreven (Bureau Genealogie, ambassade, Rode Kruis, notariële beroepsorganisatie), echter zonder resultaat. In Indonesië kennen ze geen registers van burgerlijke stand, zoals wij die kennen. Mijn vraag aan u allen is, of u wellicht bekend bent met leden van de familie Engelbert van Bevervoorde in Nederland of Indonesië. Zo ja, dan zouden wij graag de mogelijkheid hebben met deze mensen in contact te komen. Mocht u iets weten, mailt u dan alstublieft verheul@vhsnotarissen.nl

GOUDEN KOPPELS

Pelita heeft door het hele land meer dan driehonderd vrijwilligers die zich met ziel en zaligheid inzetten voor de doelgroep. Ze sjouwen met tafels voor een Masoek Sadjja, leggen huisbezoeken af of coördineren de zorg binnen een regio. Wie zijn die vrijwilligers en wat drijft ze? Dit keer een koppel van twee vrijwilligers die nauw samenwerken.

Jitro Ubro (77) is vrijwilliger bij Pelita Clientondersteuning in regio 'Groot Zwolle'. **Charles van der Spek (68)** is zijn coördinerend vrijwilliger.

Jitro: "Mijn vrouw zei: Wordt het niet tijd om je in te gaan zetten voor je eigen mensen?" In mijn arbeidzame leven als plaatsvervangend directeur p&o bij een grote multinational had ik het daar veel te druk voor. Hoewel ik toen ook al zag hoe de Molukse gemeenschap soms worstelt om zich staande te houden. Ik heb nu de tijd, ik heb de kennis om daar wat aan te doen en ik maak zelf deel uit van die doelgroep, dus waarom zou ik me nu dan niet inzetten?"

Het balletje ging rollen toen ik een jaar geleden als vrijwilliger van de participatieraad Zwolle, een adviesorgaan van het college van Burgemeester en Wethouders, op een Molukse informatieavond was over Pelita Clientondersteuning. Zij helpen Indische en Molukse aanvragers van een

WMO-voorziening in het zogenaamde 'keukentafelgesprek' met de WMO-consulent van de gemeente.

Het belangrijkste is dat je de mensen begrijpt en weet waar hun vraag vandaan komt. Dat lukt het best als je zelf kennis van hun geschiedenis en cultuur hebt. Ik heb een oudere mevrouw, wiens verzoek voor huishoudelijke hulp eerst werd afgewezen, tóch aan die zorg kunnen helpen. Door goed uit te leggen wat haar culturele en historische achtergrond is. Zo'n WMO-consulent weet daar meestal niets van.

Charles is dan wel mijn coördinerend vrijwilliger, maar hij voelt zich niet te hoog om even een appje te sturen of te bellen: "Ik zit met dit-en-dit geval, wat zou jij doen?". Hij is een aimabele man; je moet heel wat dingen overhoop halen voordat je met hém ruzie krijgt."

Charles: "Dat Jitro op zijn leeftijd nog zo actief is, dat vind ik ongelooflijk knap. Hij weet alles van de WMO en de gemeente en heeft een enorm netwerk. Ik had in het begin van onze samenwerking het idee, dat ik wel even moest laten zien, dat ik resultaten kon behalen. Maar blijkbaar is dat gelukt: we werken geweldig samen en hij is voor mij zelfs een klankbord. 'Effe met Jitro sparren hoe ik dit moet aanpakken' denk ik vaak. Hij is een gouden greep."

Na mijn pensionering werd het tijd voor een ander leven. Ik heb een rijke maar zware loopbaan achter de rug, onder andere in de subtop van Justitie. Nu ben ik naast coördinerend vrijwilliger voor Pelita



Charles (l) en Jitro.

Clientondersteuning ook vrijwilliger bij Gotong Royong. Dat past nog net bij mijn drie andere vrijwilligersbanen en het spelen in een Indo-Country-Krontjongband. Vroeger had ik niks met die Indische achtergrond, maar die interesse komt blijkbaar toch als je ouder wordt.

Voor Pelita ben ik vooral veel aan het netwerken. Samen met Jitro en Yvonne Boersma van Gotong Royong Zwolle maken we de plaatselijke politiek rijp voor cultuursensitieve zorg. Veel migrantenouderen beginnen nu te dementeren. Maar je ziet ze niet, omdat de familie heel lang voor ze zorgt. Als die dan zeggen: 'het gaat echt niet meer', dan moet je ze wel op je netvlies hebben. Dat geldt ook voor de Molukse ouderen. Het is moeilijk tot die gemeenschap door te dringen, maar samen met Jitro kijken we hoe we ze langzaam toch kunnen bereiken."

BRONBEEK IN BEELD

CHANGI GEVANGEN IN BEELD



De dochter van luitenant Hofstede bracht het verloren gewaande portret van haar vader vanuit Canada naar Bronbeek om het aan de expositie toe te voegen.



Tot en met 6 januari 2019 is in Museum Bronbeek aan de Velperweg 147 in Arnhem nog de tentoonstelling 'Gevangen in beeld. Changi door de ogen van tekenaar Henk Brouwer 1942-1945 te zien. Centraal staat Changi, het grootste Japanse krijgsgevangenenkamp van Zuidoost-Azië tijdens de Tweede Wereldoorlog. Henk Brouwer portretteerde er medegevangenen en maakte schetsen van het dagelijks leven.

LUISTERVERHAAL HISTORIE BRONBEEK



Begin oktober is een informatiepaneel 'Beleef de Spannende Geschiedenis' voor het Museum Bronbeek in Arnhem geplaatst. Bronbeek is daarmee een nieuwe plek in Gelderland, waar de geschiedenis op deze wijze tot leven wordt gebracht.



De Indische Eettafel is inmiddels een begrip. In deze rubriek houden we u op de hoogte van de agenda van de diverse lokaties.

AMERSFOORT

datum : 3 februari
 tijd : 13.00 - 17.00 uur
 (zaal open 12.30 uur)
 plaats : Klokhuis, Weberstraat 2
 maaltijd : € 11,00
 (reserveren gewenst)
 aanmelden bij : Mw. D. de Harde,
 tel. 06-41177346 of
 eettafel.amersfoort@gmail.com

AMSTELVEEN

datum : 11 januari, 8 maart
 tijd : 13.00 - 16.00 uur
 plaats : De Meent, Orion 3-5
 maaltijd : € 11,00
 (reserveren verplicht)
 aanmelden bij : dhr. Herman Hendriksz,
 tel. 06-44531229

APELDOORN

datum : 27 januari
 tijd : later bekend gemaakt
 op Pelita Site
 plaats : Rumah Saya, Ughelen
 maaltijd : € 11,00
 aanmelden bij : J.Verhoeve@pelita.nl

NIEUW!!

BUSSUM

datum : 13 januari
 tijd : 14.00 - 17.00 uur
 plaats : Woonzorgcentrum Patria
 Ceintuurbaan 281
 maaltijd : € 12,00
 aanmelden bij : dhr. George Nahumury,
 tel. 06-13133422

DEN HAAG

datum : 31 januari, 28 februari
 tijd : 12.30 - 14.30 uur
 (zaal open 12.00 uur)
 plaats : Christus Triumfatorkerk
 Juliana van Stolberglaan 154
 maaltijd : € 12,00
 aanmelden bij : dhr. Bert Knorr,
 tel. 06-83441618
 eettafeldenhaag@gmail.com

DEN HELDER

datum : 12 februari
 tijd : 13.00 - 15.00 uur
 (inloop 12.30)
 plaats : De Draaikolk
 Dollardlaan 202
 maaltijd : € 10,00
 aanmelden bij : mw. Bianca Emmel,
 tel. 06-86283491

NIEUW!!

KROMMENIE

datum : 7 januari, 24 februari
 (zaal niet eerder open)
 tijd : 13.30 - 16.00 uur
 plaats : Buurthuis de Palmboom
 Snuiverstraat 63A
 maaltijd : € 11,50
 aanmelden bij : mw. Ine Andrea,
 tel. 075-6841313

LEEUWARDEN

datum : 7 januari, 4 februari, 4 maart
 tijd : 10.00 - 15.00 uur
 plaats : MFC Westenkwartier
 Verdijkstraat 1
 maaltijd : € 9,50
 aanmelden bij : mw. Ria von Ende-Veldhoen,
 tel. 06-22462476

NIJMEGEN

datum : 25 januari (onder voorbehoud)
 tijd : 13.00 - 15.00 uur
 (zaal open 12.30 uur)
 plaats : Oud Burgeren Gasthuis
 Prof. Cornelissenstraat 2
 maaltijd : € 10,00
 aanmelden bij : steunpuntnijmegen@pelita.nl
 tel. 06-13523093

UTRECHT

datum : 8 februari
 tijd : 14.30 - 17.00 uur
 (zaal niet eerder open)
 plaats : Buurthuis De Dreef
 Schooneggendreef 27c
 maaltijd : € 10,00
 aanmelden bij : mw. Sylvia Hiert,
 tel. 06-10991336
 eettafel.utrecht@gmail.com

NIEUW!!

WAGENINGEN

datum : 26 februari
 tijd : 14.00 - 16.00 uur
 (zaal open 13.30 uur)
 plaats : Rumah Kita
 Plein 15 Augustus 1
 maaltijd : € 11,50
 aanmelden bij : Peter en Linda Logman,
 tel. 06-26850932

SELAMAT DATANG BIJ DE PELITA MASOEK SADJA[®]

AMERSFOORT

datum : 12 januari, 9 maart
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 (zaal open 13.00 uur)
 plaats : Buurthuis 'Het Klokhuis'
 Weberstraat 2
 toegangsprijs : € 4,00
 contactpersoon : mw. G. Cordier de Croust,
 tel. 06-48753694

AMSTELVEEN

datum : 8 februari
 tijd : 13.00 – 16.00 uur
 (zaal open 12.30 uur)
 plaats : De Meent, Orion 3-5
 toegangsprijs : € 4,00
 contactpersoon : dhr. R. Watimurry
 tel. 06-51612350
 dhr. M. Matitahatiwen
 tel. 06-53559000

ARNHEM

datum : 24 februari
 tijd : 12.30 – 17.00 uur
 (zaal open 12.00 uur)
 plaats : Kumpulan Bronbeek
 Velperweg 147
 toegangsprijs : € 5,00 (bewoners
 Bronbeek gratis)
 contactpersoon : mw. Tonnie Nijman,
 tel. 0316-330162

ASSEN

datum : 26 januari
 tijd : 13.30 – 17.30 uur
 (zaal open 13.00 uur)
 plaats : Wijkcentrum De Componist
 Paganinilaan 15
 toegangsprijs : € 5,00 (incl. koffie/thee)
 contactpersoon : dhr. Ed van Calck,
 tel. 06-23884706

BUSSUM

datum : 10 februari
 tijd : 14.00 – 17.00 uur
 plaats : Woonzorgcentrum Patria
 Ceintuurbaan 281
 toegangsprijs : € 4,50
 contactpersoon : dhr. George Nahumury,
 tel. 06-28361213

DEN HAAG

datum : 13 februari, 13 maart
 tijd : 13.30 – 15.30 uur
 plaats : 'Het Klokhuis'
 Celebesstraat 4
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : mw. Anneke Ruff,
 via Stichting Pelita,
 tel. 088-3305111

DEN HELDER

datum : 29 januari, 26 februari
 tijd : 14.00 – 17.00 uur
 (zaal open 13.00 uur)
 plaats : 'De Draaikolk'
 Dollardlaan 202
 toegangsprijs : € 3,00
 contactpersoon : dhr. Bas van Bree
 tel. 06-40730532

EINDHOVEN

datum : 8 februari
 tijd : 13.00 – 17.00 uur
 plaats : Dr. Ir. Philipshuis
 Fakkellaan 1
 toegangsprijs : € 3,00
 contactpersoon : dhr. H. Hallegraef
 tel. 06-13543811 of via
 steunpunt Eindhoven
 tel. 040-2463816

HELMOND

datum : 25 januari
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 (zaal open 13.00 uur)
 plaats : kantine VEKA
 Sportcentrum,
 Deltaweg 201
 toegangsprijs : € 3,00
 contactpersoon : dhr. Kees Schepel,
 tel. 06-13521570

IJSSELSTEIN

datum : 12 januari,
 9 februari
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 (inloop 13.00 uur)
 plaats : Wijkservicecentrum
 De Oase
 Benschopperweg 342
 toegangsprijs : € 3,00
 contactpersoon : mw. N. Bernardus,
 tel. 06-18570365

LEEWARDEN

datum : 12 januari, 9 maart
 tijd : 13.30 – 17.30 uur
 plaats : MFC Westenkwartier
 Verdijkstraat 1
 toegangsprijs : € 4,00
 (leden van Pelita € 3,00)
 contactpersoon : mw. Ria von Ende-Veldhoen,
 tel. 06-22462476

MAASTRICHT

datum : 11 januari, 8 maart
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaats : Buurtcentrum 't Atrium
 Aureliushof 160
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. Kees Schepel,
 tel. 06-13521570

RIJSWIJK

datum : 15 januari, 19 februari
 tijd : 13.00 – 16.00 uur
 plaats : Wijkcentrum Stervoorde
 Dr. H.J. van Mooklaan 1
 Rijswijk
 toegangsprijs : € 3,00
 contactpersoon : dhr. Eric Gerritsen,
 tel. 06-20035692

SITTARD

datum : 25 januari, 22 februari
 tijd : 11.00 – 15.00 uur
 plaats : Buurtcentrum
 Limbrichterveld
 Eisenhowerstraat 724
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. Jim Rosbak,
 tel. 046-4510084

ZWOLLE

datum : 19 januari, 16 februari
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaats : Wijkcentrum Holtenbroek
 Bachlaan 20
 toegangsprijs : € 3,50
 contactpersoon : dhr. Arnold Niesen,
 tel. 06-20015449

BREDA

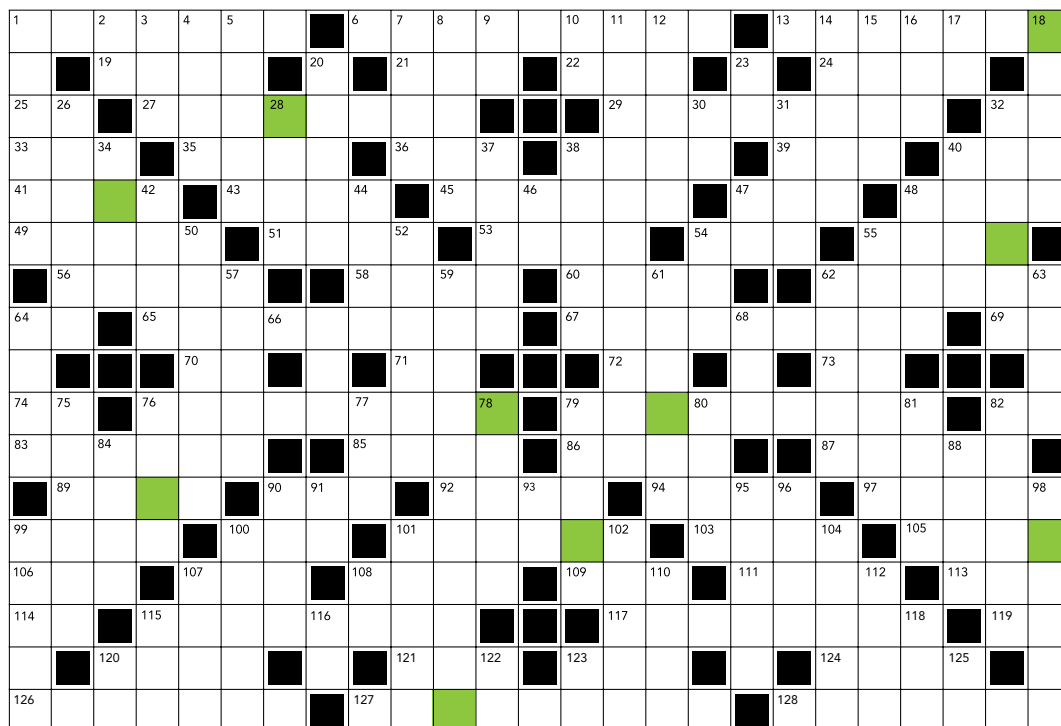
datum : 6 januari, 3 februari, 3 maart
 plaats + tijd : Zaal Vianden (6 januari)
 Viandenlaan 3
 12.00 – 17.00 uur
 Huize Raffy
 (3 februari, 3 maart)
 Bernard de Wildestraat 400
 14.00 – 17.00 uur
 toegangsprijs : leden € 3,00,
 niet-leden € 4,00 (Raffy),
 € 5,00 (Vianden)
 contactpersoon : dhr. Ton Hendriks,
 tel. 06-40420330

DEN BOSCH

datum : 4 januari, 1 februari, 1 maart
 tijd : 13.30 – 17.00 uur
 plaats : De Grevelingen
 Grevelingen 66
 toegangsprijs : leden € 2,50
 niet-leden € 5,00
 contactpersoon : mw. T. Elfring,
 tel. 073-6416266

- Voor meer informatie:
 Stichting Pelita, tel. 088 - 3305111
- Voor details omtrent programmering
 zie website www.pelita.nl

PELITANIEUWS PRIJSPUZZEL (59)



HORIZONTAAL / 1. Einduitkomst; 6. Tor; 13. Goedgevuld; 19. Spiereinde; 21. Opperwezen; 22. Wig; 24. Drank; 25. Inkomstenbelasting; 27. Overvloedig licht; 29. Groente; 32. Zijne Doorluchtigheid; 33. Keurig; 35. Akelig; 36. Luchtstrijdkrachten; 38. Millibar; 39. Grondsoort; 40. Steen; 41. Schrap; 43. Spoorstaaf; 45. Schouwplaats; 47. Voorzetsel; 48. Lied; 49. Sprong; 51. Voedsel; 53. Doopvader; 54. Wilde haver; 55. Keukengerei; 56. Vetplant; 58. Overlevering; 60. Erotiek; 62. Karamelbrok; 64. Buiten dienst; 65. Gegrien; 67. Jaarlijkse toespraak; 69. Eerwaarde heer; 70. Antwoord betaald; 71. Ter herinnering; 72. Spil; 73. Geloof; 76. Machthebster; 79. Ellende; 82. Gulden; 83. Boomwol; 85. Ontkenning; 86. Op het genoemde; 87. Afvoer; 89. Zeevis; 90. Trek; 92. Boomvrucht; 94. Vetlaag; 97. Gedachtenwisseling; 99. Kledingstuk; 100. Onderrecht; 101. Vast; 103. Moeras; 105. Erbarmen; 106. Platzak; 107. Jong dier; 108. Deel van het been; 109. Dwaas; 111. Zijde; 113. Kippenloop; 114. Trekdier; 115. Overgeefsel; 117. Morgenstond; 119. Maanstand; 120. Aanmoedigingskreet; 121. Vogel; 123. Gevangenis; 124. Koraaileiland; 126. Met opzet; 127. Handelsman; 128. Gereedschap.

VERTICAAL / 1. Terluiks; 2. Voorzetsel; 3. Ogenblik; 4. Teken; 5. Filmprijs; 7. Zoogdiertje; 8. Plaats in Utrecht; 9. Tijdelijk; 10. Maanstand; 11. Corrector; 12. Vlak; 14. Soort hout; 15. Tooi; 16. Via; 17. Daar; 18. Vroeg; 20. Strook; 23. Uitroep van afkeer; 26. Overleg; 28. Knaagdier; 30. Uiting van kou; 31. Schoorsteenzwart; 32. Radiostation; 34. Huidvet; 37. Klant; 38. Grootst; 40. Mand; 42. Scheepstouw; 44. Tabel; 46. Neon; 47. Ter attentie; 48. Bankkluis; 50. Gelijklijkend; 52. Spotschrift; 54. Onaangepast; 55. Bovenaaards wezen; 57. Houtsoort; 59. Stedelijk; 61. Heelal; 62. Zangstem; 63. Nobel; 64. Homp; 66. Gewicht; 68. Landtong; 75. Beroemd; 76. Bosproduct; 77. Takje; 78. Gezicht; 79. Vol kieren; 80. Per persoon per dag; 81. Populaire groet; 82. Wollen stof; 84. Toets; 88. Kelner; 90. Gemaal; 91. Boom; 93. Openbaar vervoer; 95. Uitbouw; 96. Viskorf; 98. Vaartuig; 99. Dame; 100. Slingerplant; 101. Drukte; 102. Drukte; 104. Deel van viool; 107. Kaassoort; 108. Verenigde Staten; 110. Botervat; 112. Kindergroet; 115. Schel; 116. Koninklijke Landmacht; 118. Spaanse titel; 120. Inhoudsmaat; 122. Zijne excellentie; 123. Namiddag; 125. Lage druk.

WINNAARS PELITANIEUWS PRIJSPUZZEL OKTOBER

De oplossing van de vorige Pelita Nieuws Prijspuzzel is **peribahasa, spreekwoord**, het taalkundige begrip in het Indonesisch, dat werd bedoeld. Uit de vele goede reacties zijn de volgende prijswinnaars getrokken: **mevr. C.M. Giroth-Carels** uit Leidschendam, **J. Visser** uit Ermelo en **J. Bernardus** uit Rotterdam. Van harte gefeliciteerd, een dezer dagen zult u uw prijs thuis ontvangen.

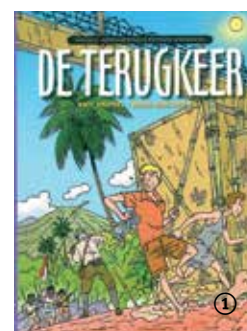
LOS DE PUZZEL OP!

De letters in de gekleurde vakjes vormen, nadat u ze in de juiste volgorde heeft geplaatst, dit keer een begrip uit de gezondheidszorg in het Indonesisch.

U kunt de oplossing tot 1 februari 2019 per briefkaart inzenden naar de redactie van Pelita Nieuws, Nienoord 13, 1112 XE Diemen.

Maak kans op de volgende prijzen:

- ① **De terugkeer** van Eric Heuvel en Ruud van der Rol.
- ② **The late late Lien show**, box met 4 DVD's waarop alle 12 shows van Tante Lien.
- ③ **Anneke Grönloh, Als de dag van gister** box met 3 DVD's en 1 CD met alle hits.





*Becaks, Midden Java, 1998
Cary Venselaar, Edam*

Twee becaks op Midden-Java (Pen, penseel en gekleurde inkt, 43x29,7 cm. 1998) Cary Venselaar